

De vluchteling in ons midden

18 juni 2023

Voorgangers: Derk Stegeman en Gerard Jansen

Welkom en Opening

Lied: Al wat wij verlangen (t. Huub Oosterhuis, m. Thom Jansen)

Inleiding

Honderden doden, nauwelijks reacties: Europa raakt afgestompt. Zo luidde de kop van de NRC vandaag. Er blijken misschien wel 750 mensen te zijn verdrongen, waaronder zo'n 100 kinderen....

Europese leiders wezen direct met de vinger naar de gewetenloze mensensmokers. De werkelijke gewetenloosheid vind je echter bij de regeringen van Europa, bij ons. Door de bouw van muren en hekken, door de systematische pushbacks op zee ontbreekt het steeds meer aan veilige routes voor mensen op de vlucht. Het zijn onze landen die de voorwaarden scheppen, waaronder mensensmokers kunnen gedijen.

En in dit specifieke geval moet dan nog worden onderzocht of het omslaan van de boot niet verweten kan worden aan onverantwoord handelen van de kustwacht. En laten jullie ook dat de mensen die gered zijn nu gelukkig veilig achter slot en grendel zitten...

Als je onze leiders hoort, zou je zomaar gaan denken dat Europa een vluchtelingenprobleem heeft. Maar ik denk dat vluchtelingen vooral een Europa-probleem hebben. Als je onze regeringen hoort, zou je denken dat vluchtelingen een probleem zijn. Maar ik denk vluchtelingen vooral een probleem hebben.

Ze hebben vaak hele grote problemen. Daarom zijn het vluchtelingen: omdat de problemen zo groot werden, dat ze voor hun gevoel niet anders konden dan weggaan.

Omdat het bijna 20 juni is, gaat het vandaag over vluchtelingen. Want op 20 juni is het Wereldvluchtelingendag. Dat is een dag die aandacht wil vragen voor mensen op de vlucht, voor hun moed en veerkracht.

Het is een dag die ook licht moet werpen op de rechten, behoeften en dromen van vluchtelingen. Een dag die helpt om meer draagvlak en draagkracht te mobiliseren, zodat vluchtelingen niet alleen kunnen overleven, maar ook kunnen gedijen.

Afgelopen vrijdag organiseerden we hier in de Bethelkapel onze Wake voor Vluchtelingen. We luisterden naar verhalen van vluchtelingen, spraken over de dilemma's die we ervaren en we lieten ons inspireren door handelingsperspectieven zoals die van de humanitarian corridors.

Waken is een kerntaak van de kerk: wakker en waakzaam blijven. En waken ook in de zin van de wacht houden in verwachting van wat komt.

We waken omdat we iets te verwachten hebben.

We waken vanuit de verwachting van een visioen van vrede en recht.

De waakzaamheid houden we alleen vol, als we de verwachting ook viëren. Vanmorgen doen we dat. Vanmorgen viëren we dat het al begonnen is. Want: "Al wat wij verlangen, hopen, is hier op zijn plaats. Visioenen, brood van leven, wijn om met elkaar te delen, woord uit een eeuwenoud verhaal." Vieren dat het ons is voorgedaan en dat een ons is voorgedaan. Vieren dat velen ons voorgingen.

Gebed

LEVENDE,

Hier zijn we bij elkaar gekomen in de ruimte van jouw Naam.

Soms in twijfel, angst en leegte, niet meer weten wat.

We hebben gewaakt en gewacht, maar gaven af en toe de moed ook op.

We laten dagelijks wel een keer de hoop varen, raken het zicht kwijt op jouw stad en jouw shalom en verliezen de visioenen uit het oog.

Wees antwoord op ons zingen en sterk ons met je woord.

Wees troostvol, voedzaam, levend woord.

Beziel ons met jouw ademgeest zo dat wij het antwoord leven tot mensen die naar ons roepen.

In de naam van Jezus, uw zoon die onze broeder is,

Amen

Lied: Keer U om (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Lezing: [Leviticus 19](#): 1-19

Lied: Lied van alle dagen (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Lezing: Psalm 41 vrij (Huub Oosterhuis)

Filmfragment over de weg van een vluchteling na aankomst in NederlandL

Lied: Zoals mijn kind van vijf (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Overweging

Fascinerende teksten zijn het, die wetsteksten uit Leviticus. Teksten over offers en eerlijkheid, over onderbreking en onderscheiding, over eerlijke landbouw en eerlijke rechtspraak. Alles onder het motto: *Wees heilig, want Ik, de LEVENDE, jullie God, ben heilig.*

In dit hoofdstuk 19 van Leviticus staan de grote sociale geboden bij elkaar, die samen een rechtvaardige samenleving vormgeven. Laat wat liggen voor de armen, knoei niet met weegschalen en gewichten, houd geen loon achter voor iemand die je inhuurt, profiteer niet van de hulpeloosheid van een ander, respecteer ouderen.

Maar daar tussendoor staan allemaal irrationele opdrachten, die eigenlijk in een ander hoofdstuk lijken thuis te horen. Kruis geen diersoorten met elkaar, draag geen kleding waarin zowel wol als linnen verwerkt is, knip je haar aan de zijkant van je hoofd niet af, beplant je veld niet met gemengde zaden en ga zo maar door. Als deze voorschriften al bij elkaar bedoeld zijn en bij elkaar horen, wat is dan de betekenis van dit verband? Hoe kunnen we de samenhang verstaan?

Die samenhang is in elk geval verbonden met het scheppingsverhaal in Genesis 1, waarin God scheidt door *scheiding* aan te brengen en te *ordenen*. Dag en nacht worden gescheiden, het droge land van het water. Bijbelse schepping is geen strijd tussen goden, machten of monsters en ook geen botsing van elementen, maar een creatief proces van orde scheppen door te scheiden. De schepping is dus in wezen een geordend en goed geheel.

Als zodanig vormt de schepping het juiste decor, de juiste encenering voor de mens om het leven goed te leven. Die geschapen ordening is in de Bijbelse theologie de eerste stap naar een werkelijk en voluit serieus nemen van menselijke verantwoordelijkheid. Als goden zich niet met je bemoeien, mythische monsters zich koest houden, zon en maan zich aan de hun gewezen tijden van op- en ondergang houden – welk excuus kun je als mens dan nog aanvoeren voor je misstappen en wandaden?

Tegen deze achtergrond kunnen we de samenhang van deze geboden in Leviticus 19 beter begrijpen. Niet als een willekeurig samenraapsel van regels. Nee integendeel, want liefde en rechtvaardigheid zijn onderdeel van een schepping waarin elk ding, elke mens en elke handeling zijn eigen plaats heeft.

Het beschermen van deze ordening en het scherp houden van deze onderscheidingen is in de Joodse traditie bij uitstek de taak van de priester. Vanuit dit priesterlijke perspectief is een goede samenleving een wereld, waarin alles op zijn plek valt. Dat is ook een betekenis van *shalom*: dat alles op zijn plek valt, heelheid in harmonie. Wanneer de grenzen tussen verschillende soorten dieren of stoffen of granen wordt doorbroken, dan wordt daarmee dus die *shalom* bedreigd.

Het verbod om kleding te dragen die uit twee soorten garen is geweven, bepaalt de mens dus dagelijks en alledaags bij de wereld als *shalom*. En dat we medeverantwoordelijkheid dragen voor die *shalom*. De opvolging van zo'n alledaagse regel over kleding draagt dus bij aan een wereld, waarin mensen in vrede met elkaar leven.

Dat er in zo'n wereld van *shalom* voor vreemdelingen in het bijzonder liefde wordt gevraagd, begrijpen we dan ook beter. Zij kunnen immers niet op hun plek vallen. Voor hen moet dus een plek gemaakt worden.

Er is echter nog een andere manier om te spreken over het verband dat dit merkwaardige samenraapsel van geboden bij elkaar houdt. In de Bijbel kunnen er geen fundamentele menselijke verhoudingen worden geregeld, zonder die stevig te verankeren in de verhouding tot God. De humaniteit is in de Godsdienst verankerd. De dienst aan God uit zich in de dienst aan mensen. In die zin is er dus ook geen wezenlijk verschil tussen het eerste en het tweede gebod. Het eerste gebod heeft van meet af betrekking op de naaste. Het tweede heeft van meet af betrekking op God. Denk maar aan de uitspraak van Jezus in Mattheüs 25:

Alles wat jullie gedaan hebben voor een van de geringsten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan.

Nu dit gezegd is, wil ik jullie graag meenemen naar dat ene vers over de oogst, waarvan we de uitwerking zo goed kennen uit het verhaal van Ruth. Laten we inzoomen op het gebod, om niet tot aan de rand van de akker te oogsten. Om het veld niet na te lopen om bijeen te rapen wat na de oogst is blijven liggen op het veld. Maar:

Laat het liggen voor de armen en de vreemdelingen.

Ik ben de LEVENDE, jullie God.

Steel niet, lieg niet en bedrieg je naaste niet.

Dit is geen aansporing tot vrome nonchalance en we kunnen het ook niet verstaan als een oproep tot hoffelijke zorg tegenover armen en vreemdelingen. Dit gebod staat tussen de grote centrale geboden van het Jodendom, waarin wordt geregeld hoe we in deze wereld ons verhouden tot God, tot de vreemdeling en tot de naaste.

Laat ik het anders zeggen: van GOD is de aarde en alles wat daar leeft. Als dat zo, past daar geen graaicultuur bij. Diefstal gaat dan niet alleen over het eigen en andermans bezit, maar ook over meer nemen of meer hebben dan je toekomt.

Als geen ander heeft een van de woestijnvaders uit de vroege kerk dit voluit verstaan en met barmhartige scherpte verwoord:

Tevergeefs denken mensen dat ze onschuldig zijn, als ze beweren dat zij hun bezittingen niet hoeven te delen. Want mensen die zo denken, plegen roofbouw op andermans leven. Zij

creëren een slagveld waarop zij moordend rondgaan, omdat zij achterhouden wat de ander toebehoort.

Want als je hulp geeft aan mensen in nood, geef je hun wat van hen is, niet van jezelf. Als je je bezittingen met anderen deelt, kun je daarom beter spreken over een daad van rechtvaardigheid dan van naastenliefde.

Als ik deze woorden uit de woestijn hoor, moet ik denken aan die zinnen uit 41ste vrije Psalm van Oosterhuis die we lazen: over de schaamte en schuld te leven in een heelal van zoveel pralende rijkdom en bittere armoede.

Oogst niet tot aan de rand van de akker. Dat hier geen nonchalante vrijgevigheid wordt bedoeld, wordt meteen duidelijk als je bedenkt dat het geen gebod is voor hen die het breed hebben – om het dan ook maar breed te laten hangen. Geenszins. Dit gebod is een harde regel, die wordt voorgeschreven aan arme boeren die met veel gezwoeg hun kostje bij elkaar schrapen – als tenminste de oogst niet mislukt.

Als de aarde van God is, dan wordt ook eigendom en bezit een relatief begrip. Je mag je eigen oogst binnenhalen, daar heb je immers hard voor gewerkt. Maar als je je recht oogst, dan is het pas werkelijk recht wanneer je daarvan wat laat staan of liggen. Dan krijg niet alleen jij wat je toekomt, maar krijgt ook de arme en de vreemdeling dat. Dan kunnen ook zij hun recht oogsten.

We zijn geneigd om eruit te halen wat erin zit, om het onderste uit de kan te halen. Ook in economisch opzicht komt het voor dat mensen hun werk zo inrichten dat ze 120 procent van hun uren kunnen declareren. En dat grote bedrijven onvoorstelbare winsten maken ten koste van aardbevingen, milieu of klimaat betekent natuurlijk een radicale verstoring van de *shalom* van de schepping.

Een absurd voorbeeld van deze graaicultuur is mij bekend uit het Chili van eind jaren tachtig, toen de overheid het recht om het hemelwater op te vangen in delen van het land had verkocht aan een rijke ondernemer. Gevolg was dat de armen in de sloppenwijken opeens moesten gaan betalen voor het water in hun regentonnen...

Oogst niet tot aan de rand van de akker. We hebben allemaal vrienden of burens die zeggen: “Zo is de wereld, gewoon deze wereld.”

Is zo de wereld, gewoon deze wereld?

Hoe verder met deze wereld?

Zal uw woord over gerechtigheid

en genade

op ons geweten inwerken

en brengen een keer

in onze gedachtenstroom

en ons stil maken

en wakker?

Voorbeden: Groter dan ons hart (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Tafellied: Dit is de plaats (t. Juut Meijer, m. Tom Löwenthal)

Breken en delen

Zegen

Lied: Goed is dat je niet doet wat slecht is – psalm 1 (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)